

MÙA XUÂN CỦA TRIẾT HỌC VÀ LUẬT HỌC

VŨ KHIÊU

L.T.S. : Trong dịp đón Huân chương Lao động hạng II của Viện Triết học và của Viện Luật học, Giáo sư Vũ Khiêu thay mặt lãnh đạo Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam đã phát biểu ý kiến, nêu lên những thành tích và triển vọng của hai viện này.

Tạp chí trích đăng hai bài phát biểu ấy của Giáo sư Vũ Khiêu Triết học vào buổi sáng ngày 18 tháng 12 năm 1984 và Viện Luật học buổi chiều 18 tháng 12 năm 1984.

I

THÀNH TÍCH VÀ TRIỂN VỌNG CỦA VIỆN TRIẾT HỌC

Uy ban Khoa học xã hội Việt Nam chia sẻ với các đồng chí niềm vui mừng trong buổi đón nhận Huân chương hôm nay. Qua phần thưởng cao quý này, Đảng và Nhà nước đã đánh giá chính xác những cống hiến tốt đẹp của các đồng chí từ 20 năm nay.

Là người đã từ lâu hợp tác với các đồng chí và theo dõi công việc của Viện, tôi hiểu rõ những khó khăn, phức tạp và những cố gắng lớn lao của các đồng chí.

Con đường của triết học cũng như mọi con đường của khoa học có bao giờ bằng phẳng đâu. Đỉnh cao của triết học bao giờ cũng là đỉnh cao của những nỗ lực phi thường của cả rèn luyện và chiến đấu. Tôi xin chúc mừng các đồng chí, từ 20 năm qua, đã vượt qua bao gian nan, thử thách để có những thành quả hôm nay!

Tôi không nhắc lại những thành tích vẻ vang mà đồng chí Viện trưởng đã trình bày. Các đồng chí có quyền tự hào chính đáng đối với quá khứ của mình. Nhưng các đồng chí cũng không khỏi lo âu trước những nhiệm vụ lớn lao mà lịch sử đang đặt trên vai các đồng chí. Tôi nghĩ rằng, chúng ta không chỉ say sưa với những việc đã làm được, mà còn suy nghĩ đến những việc chúng ta chưa làm được và sẽ phải làm trong cả ba mặt nghiên cứu khoa học, tổ chức bộ máy và đào tạo cán bộ.

20 năm chưa phải là nhiều trong quá trình xây dựng và phát triển một ngành khoa học. Tuy nhiên, 20 năm cũng không phải quá ngắn ngủi đối với sự nghiệp của một dân tộc, một tổ chức, một con người.

Ủy ban vui mừng thấy Viện Triết học đã phát hành một khối lượng sách báo khá lớn, đề cập tới nhiều vấn đề thiết thực của sự nghiệp giải phóng đất nước và xây dựng chủ nghĩa xã hội.

Các đồng chí đã đưa triết học vào những vấn đề nóng bỏng của dân tộc, coi triết học như một vũ khí của cách mạng. Những công trình của các đồng chí đã được đánh giá tốt trong cán bộ và nhân dân. Hoạt động của các đồng chí đã có tiếng vang nhất định ở ngoài nước. Tuy nhiên, tôi đồng ý với đồng chí Quyền Viện trưởng và nhận thấy rằng 20 năm vẫn chưa giúp các đồng chí tọa nên những tác phẩm có tầm cỡ. Sách báo của các đồng chí nhiều lúc vẫn còn yếu về cả nội dung nghiên cứu và hình thức thể hiện. Mong các đồng chí sẽ những cố gắng hơn nữa. Chúc các đồng chí sớm có những công trình xứng đáng với Đảng ta, với nhân dân ta và thời đại ta.

Các đồng chí đã bám sát các Nghị quyết của Đảng, kịp thời nghiên cứu những vấn đề về thời kỳ quá độ, về quan điểm làm chủ tập thể, về sự hình thành con người mới, về đấu tranh giai cấp và đấu tranh giữa hai con đường, về đấu tranh tư tưởng giữa hai hệ thống thế giới, về phê phán chủ nghĩa bành trướng Bắc Kinh. Một số đồng chí đã được điều động tham gia vào các công tác lý luận của Trung ương Đảng. Nhiều ngành, nhiều địa phương, nhiều trường Đại học và trường Đảng đang hợp tác với các đồng chí nghiên cứu nhiều vấn đề gắn liền với đường lối của Đảng. Đó là ưu điểm cần được nêu lên.

Tuy nhiên, phải nói rằng hoạt động của các đồng chí chưa đều. Tôi hoan nghênh các đồng chí đã quan tâm nhiều đến những vấn đề của phụ nữ và xây dựng một bộ phận nghiên cứu về phụ nữ trong Viện. Trong khi đó, các đồng chí còn để cho rất nhiều bộ phận chưa được tăng cường. Ban Duy vật lịch sử còn quá mỏng trước hàng loạt vấn đề cấp thiết của thời kỳ quá độ. Ban Lịch sử triết học 25 năm đã cố gắng rất nhiều, nhưng chưa ra khỏi tư thế khởi động ở điểm xuất phát. Bộ phận Chủ nghĩa vô thần từng tồn tại cách đây 25 năm đã trở thành con số không trước rất nhiều vấn đề phức tạp của tôn giáo và trước những hiện tượng dị đoan, mê tín đang lan tràn. Mỹ học đã được bổ sung một vài cán bộ trẻ, nhưng người lãnh đạo của nó sau 24 năm công tác tại Viện vẫn một mình một ngựa, xông xáo trên một trận địa ngày một bao la.

Các đồng chí trong 20 năm qua đã đạt nhiều kết quả trong công tác đào tạo cán bộ. Các đồng chí đã tham gia giảng dạy tại Viện Triết học và tại các trường của Đảng và Nhà nước. Các đồng chí đã góp phần xây dựng một đội ngũ cán bộ triết học rộng lớn, không chỉ cho Viện Triết học, mà còn cho toàn quốc. Rất nhiều cán bộ xuất sắc cả về lý luận và thực tiễn đã từ Viện của các đồng chí ra đi và hiện đang đảm nhiệm nhiều công việc quan trọng của Đảng và Nhà nước. Nếu không tính đến hàng trăm cán bộ ấy thì chưa thấy hết những thành tích đào tạo của các đồng chí. Tuy nhiên, sau 20 năm, trong hàng ngũ của các đồng chí vẫn chưa nổi lên những nhà triết học thật sự xuất sắc, chưa đạt tới một đội ngũ triết học uyên thâm về lý luận, sắc bén về chính trị, đi vào những vấn đề lớn mà thời đại đang đặt ra đối với tương lai của dân tộc và vận mệnh của cả loài người.

Gần đây, Viện được bổ sung một đội ngũ cán bộ trẻ tuổi được học tập có hệ thống về triết học. Đó là những hứa hẹn tốt đẹp về đội ngũ triết học sau này. Tôi hy vọng rằng, việc diu dắt những cán bộ đó trong nghiên cứu lý luận cũng như trong

hoạt động thực tiễn sẽ giúp họ nhanh chóng trưởng thành để sớm đảm đương những nhiệm vụ ngày một to lớn và phong phú của Viện.

* * *

Sau 20 năm công tác, bên cạnh những thành công to lớn, các đồng chí không khỏi có những thiếu sót nhất định. Tuy nhiên, những thiếu sót ấy vẫn không làm giảm bởi ý nghĩa của ngày hôm nay, ngày khéo lại một trang lịch sử và ngày mở ra một thời kỳ mới còn tốt đẹp hơn nữa của ngành triết học.

Thành tựu của các đồng chí gắn liền với sự quan tâm của Đảng và Nhà nước, với sự lãnh đạo của Ủy ban, với sự hợp tác của đông đảo đồng nghiệp ở ngoài Viện, nhưng trước hết phải nói đến công lao của các đồng chí lãnh đạo Viện và toàn thể cán bộ, công nhân viên của Viện.

Thành tích của các đồng chí cũng gắn liền với sự hợp tác anh em với các nước xã hội chủ nghĩa, trước hết là với Liên Xô vĩ đại. Tôi vui mừng chào đón ở đây hay sứ giả của giới khoa học Liên Xô đã sang hợp tác với Viện Liên Xô đã có mặt trong buổi lễ hôm nay.

Hai mươi năm quan. Hai mươi năm nữa, Viện Triết học sẽ lại đón những Huân chương còn cao quý hơn nữa.

Kỷ niệm 40 năm thành lập Viện, đội ngũ trẻ tuổi của Viện hôm nay lúc đó sẽ lại đọc báo cáo nên lên những thành tích còn rực rỡ hơn nữa của một Viện Triết học lớn mạnh với một đội ngũ triết học xuất sắc, đáp ứng yêu cầu của thiên niên kỷ thứ III của loài người.

Ngày ấy, những các bạn trẻ của chúng ta hãy đừng quên nhắc lại những thành tích hôm nay coi như những viên gạch đầu tiên đặt cho lâu đài Triết học của các bạn ấy!

II

THÀNH TÍCH VÀ TRIỂN VỌNG CỦA VIỆN LUẬT HỌC

Hôm nay, Viện Luật học đón nhận Huân chương cao quý của Nhà nước, lại được chính đồng chí Phó Chủ tịch Hội đồng Nhà nước đích thân đến trao tặng cho những lời căn dặn quý báu.

Chúng tôi coi vinh dự lớn lao ngày của Viện Luật học cũng là vinh dự chung của Ủy ban khoa học xã hội Việt Nam vốn được các đồng chí lãnh đạo Đảng và Nhà nước thường xuyên quan tâm dìu dắt và cổ vũ.

Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam vui mừng nhận thấy những thành tích của Viện Luật học đã được Nhà nước đánh giá chính xác và khen thưởng kịp thời.

Đảng ta đặt vấn đề nghiên cứu luật pháp như một nhiệm vụ cực kỳ quan trọng của khoa học xã hội. Đúng như đồng chí Phó Chủ tịch Hội đồng Nhà nước vừa nói, đó là một công việc rất mới mẻ, nhưng lại cực kỳ khó khăn.

Khó khăn ấy có nguồn gốc lịch sử và xã hội nhất định.

Nước ta vốn là một nước nông nghiệp, trải qua hàng ngàn năm, được xây dựng trên cơ sở của một nền sản xuất nhỏ. Nhiều bộ luật như Hồng Đức, Gia Long đã từng tồn tại. Nhưng giai cấp thống trị đã không dựa bao nhiêu vào luật pháp, mà lại xuất phát từ những ý định chủ quan và độc đoán của họ. Lễ nghi, phép vua, lệ làng luôn luôn được vin vào để tùy tiện trói buộc người dân. Người dân không trông đợi gì được ở luật pháp. Pháp luật có tồn tại chẳng nữa cũng chỉ là một thứ trang trí, che đậy cho cái mà Mác thường gọi là “chủ nghĩa chuyên chế phương Đông” mà thôi. Kế thừa di sản này của quá khứ, Đảng và Nhà nước ta không phải dễ dàng giáo dục ý thức về luật pháp cho toàn thể nhân dân.

Chế độ thực dân đã ban hành nhiều bộ luật dân sự và hình sự, vừa duy trì những tàn tích thống trị kiểu mới phong kiến, vừa cai trị trên cơ sở một thứ luật pháp kiểu thực dân của nó. Luật pháp ấy đã không đảm bảo sự công bằng xã hội và quyền lợi chính đáng của người dân, mà chỉ là phương tiện hợp pháp trật từ tàn bạo của chế độ thực dân. Nhân dân không thể coi luật pháp ấy là của mình và từ trong tiềm thức đã chống lại nó. Đạo đức của nhân dân đối lập với luật pháp của Nhà nước thực dân và phong kiến. Vi phạm luật pháp trong hoàn cảnh ấy không phải lúc nào cũng đáng chê trách. Với di sản này của quá khứ, Đảng và Nhà nước ta cũng không phải dễ dàng xây dựng trong nhân dân ta một tập quán mới là: sống và làm việc theo luật pháp.

Cách mạng thành công, Đảng ta đứng trước nhiệm vụ xây dựng toàn bộ đất nước trên mọi lĩnh vực, trong đó có vấn đề nghiên cứu luật học và xây dựng luật pháp mới. Chúng ta không kế thừa được bao nhiêu đối với luật pháp phong kiến và thực dân, mà ngược lại, chỉ trên cơ sở xóa bỏ về căn bản pháp luật cũ mà ta xây dựng pháp luật mới. Vì thế, nghiên cứu luật học là một sự nghiệp hoàn toàn mới mẻ. Nó đòi hỏi một trình độ kiến thức uyên bác và chế độ tinh thần làm việc thật sáng tạo. Xuất phát từ bản chất của chế độ mới là chế độ làm chủ tập thể, các nhà luật học Việt Nam phải vận dụng đúng đắn đặc điểm của xã hội ta để góp phần xây dựng một hiến pháp hoàn toàn mới và những bộ luật hoàn toàn mới. Các nhà luật học Việt Nam còn phải góp phần nghiên cứu những vấn đề lý luận phục vụ cho việc quản lý Nhà nước, quản lý kinh tế, quản lý xã hội, đồng thời nêu lên những điều kiện bảo đảm hiệu lực pháp chế và phát triển ý thức pháp luật trong nhân dân.

Viện Luật học Việt Nam đã ra đời trước yêu cầu lịch sử cấp bách này.

* * *

Tôi không nhắc lại những thành tích vẻ vang của Viện Luật học mà đồng chí Viện trưởng đã trình bày trong bản báo cáo của mình. Tôi xin phép chỉ nêu lên một vài nhận xét về những việc làm không chỉ có ý nghĩa đối với Viện Luật học, mà còn là những kinh nghiệm quý báu đối với các đơn vị khác thuộc Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam.

1. Mở đầu, Viện chỉ bao gồm một vài cán bộ hành chính và thư viện là người ở trong biên chế. Lúc đó, toàn bộ lãnh đạo Viện, các trưởng phó ban chuyên môn cùng đội ngũ cán bộ nghiên cứu đều là những người ở trong Viện. Chúng tôi vui mừng gặp lại đây những cộng tác viên lỗi lạc ấy của Viện Luật học đã suốt mấy chục năm nay gắn bó với Viện và cùng Viện tạo nên những thành tích hôm nay.

Từ cơ sở yếu ớt ban đầu, ngày nay các đồng chí đã xây dựng thành một Viện bệ thế, gồm đông đảo giáo sư, phó giáo sư, tiến sĩ, phó tiến sĩ, cùng nhiều cán bộ được đào tạo có hệ thống ở trong nước và ngoài nước. Đó là một thành tích to lớn mà Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam ghi nhận ở Viện Luật học.

2. Về mặt nghiên cứu, Viện Luật học đã nổi bật tinh thần bám sát đường lối và chính sách của Đảng. Các Nghị quyết của Đại hội lần thứ IV và lần thứ V cùng các Nghị quyết của các Hội nghị của Đảng đều được Viện Luật học tiếp thu nhanh chóng và giới thiệu qua hàng loạt sách, tạp chí và các bài báo được liên tục xuất bản và phát hành.

Viện đã kịp thời xuất bản cuốn sách *Hiến pháp xã hội chủ nghĩa*, vừa trực tiếp phục vụ cho việc soạn thảo Hiến pháp, vừa chuẩn bị cho nhân dân tinh thần tiếp thu Hiến pháp.

Những ngày lễ lớn cùng những sự kiện lịch sử hằng năm đều được Viện coi như những dịp thuận tiện để giới thiệu lý luận và lịch sử về Nhà nước và pháp luật.

Đặc biệt, trong năm vừa qua, Viện Luật học với một tinh thần rất tích cực đã hợp tác chặt chẽ với Viện Mác – Lênin và Ban Dân vận Trung ương nghiên cứu một đề tài rất quan trọng của Nhà nước. Đó là đề tài về mối quan hệ giữa Đảng lãnh đạo, nhân dân làm chủ và Nhà nước quản lý. Nhiều cuộc điều tra đã được tiến hành ở các địa phương và nhiều cuộc hội thảo đã được tổ chức, bước đầu đem lại những kết quả đáng khích lệ.

3. Trong tình hình ngành luật học đang được gấp rút xây dựng và phát triển trong lúc đội ngũ luật gia còn quá ít so với yêu cầu cấp thiết của xã hội ta, Viện Luật học đã tham gia tổ chức và chỉ đạo Khoa Luật tại Trường Đại học Tổng hợp, và khẩn trương nhất. Viện Luật học đang chuẩn bị thành lập Ban nghiên cứu sinh nhằm tích cực đào tạo những phó tiến sĩ luật học trong nước. Đó là một phương hướng đúng đắn mà Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam đang tích cực ủng hộ.

4. Trong quá trình thực hiện đề tài nghiên cứu, Viện Luật học đã tranh thủ được sự giúp đỡ của các ngành, các bộ, các địa phương, được đông đảo cộng tác viên trong nước hợp tác nghiên cứu. Sự có mặt của đông đảo cán bộ ưu tú ấy trong buổi lễ hôm nay đã nói lên sự tín nhiệm đối với Viện Luật học không chỉ từ phía Ủy ban chúng tôi, mà còn ở đông đảo các nhà nghiên cứu luật học ở trong nước.

Trên phạm vi quốc tế, Viện Luật học đã tham gia nhiều công trình nghiên cứu và nhiều hội nghị quốc tế. Sự hợp tác đó đã đem lại cho các đồng chí lãnh đạo Viện Luật học cái nhìn nhạy bén đối với những vấn đề luật học cũng như các vấn đề tổ chức Nhà nước và pháp luật đang được đặt ra cho thế giới hôm nay và cho nhân loại ngày mai. Từ những suy nghĩ đúng đắn của mình, Viện Luật học đã đề trình Ủy ban những phương hướng công tác có ý nghĩa chiến lược về cả ba mặt: nghiên cứu khoa học, tổ chức bộ máy và đào tạo cán bộ. Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam về căn bản tán thành phương hướng đó và sẽ cố gắng tạo điều kiện cho Viện Luật học từng bước thực hiện những ý đồ tốt đẹp của mình.

Hôm nay, vui mừng trước những thành tựu đã đạt được, Viện Luật học bày tỏ lòng biết ơn đối với Đảng và Nhà nước, đối với lãnh đạo của Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam, đối với đông đảo cộng tác viên luật học trong nước.

Trong dịp này, Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam cũng cần nhấn mạnh sự cố gắng chung của tập thể cán bộ, công nhân viên Viện Luật học. Viện Luật học đã tập hợp trong tổ chức của mình một đội ngũ cán bộ với nhiều thành phần khác nhau, tạo nên những quan hệ hết sức phong phú giữa già và trẻ, giữa lâu năm trong nghề và còn đang tập sự, giữa đào tạo trong nước và đào tạo ngoài nước, giữa cán bộ trong Đảng và cán bộ ngoài Đảng. Làm sao tránh được ngay ban đầu nhưng trục trặc nhất định, do chưa kịp hiểu biết và thông cảm lẫn nhau! Các đồng chí đã sớm khắc phục tình trạng khách quan này để phát huy sức mạnh của tập thể và khả năng của mỗi người.

Các đồng chí có một Viện trưởng lão thành về cả kiến thức và kinh nghiệm.

Các đồng chí có những Viện phó hăng say và đầy triển vọng.

Các ngành chí có một đội ngũ khoa học rất trẻ và đang vươn lên nhanh chóng trong ngành khoa học quan trọng này.

Chỉ cần một sự phối hợp nhịp nhàng giữa giữa lực lượng ấy, các đồng chí nhất định sẽ tạo nên một bản giao hưởng hoàn chỉnh cho sự phát triển rất tốt đẹp của một Viện Luật học.

Với tinh thần trên, Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam chờ đón thành công lớn hơn nữa của các đồng chí.